

I.

Stockholmskan i allmänhet.

De snillrikaste följetonister, romanförfattare och dramaturger ha uttömt hela sin fantasi för att skildra parisiskans, tyskans, italienskans och spanskans behag och företräden, deras svaga sidor och små ofullkomligheter icke att förglömma. Så ha vi i alla tonarter hört talas om den franska smaken och *chic'en*, den sköna ungerskans, den ögonblixtrande romarinnans, den eldiga andalusiskans temperament — men huru litet ha vi svenskar sjelfva icke skrifvit och diktat om stockholmskans behag, pikanta begåfning och lynne, kortligen om *hennes* naturhistoria, som är vår hufvudstads tjuverska, blomman af vår intelligens, huldgudinnan och idealet i vårt hem, ja äfven vårt lifs plågoande och förstörerska! Skapelsens herre, som öfverallt vill spela första fiolen, äfven der han — oss emellan

sagdt — står under siden- eller trätoffeln, blir tillräckligt uppmärksamrad och analyserad, men den bättre hälften af vårt svenska och stockholmska lif har hittills inom vår literatur icke varit föremål för någon grundligare behandling.

Likväl är ett studium öfver stockholmskan högst intressant och tacksamt och erbjuder ett så rikt fält för iakttagelser och originela enskildheter, att det väl kan rikta naturhistorien med ett nytt kapitel och måhända läsas med större intresse än en Nordenskiölds beskrifning öfver tschuktscherqvinnorna och andra zoologers svenska eller öfversatta skildringar af utrikes lif. Ty stockholmskan förblir, till och med då hon urartat och öfvergått till parodi af sig sjelf, ännu alltid så utomordentlig, att äfven doyen'erna af Stockholms konnässörer, hvilka veta allt och i likhet med Fatinitza »varit med om allt», torde få något nytt att lära af en dylik historia.

Ehuru inga anhängare af Zola och de öfverdrifna naturalisterna, anse vi det dock vara historie-skrifvarens pligt att icke bedrifva något skönfärgareyrke, utan nämna tingen vid deras rätta namn, låt vara att det emellanåt skall förefalla oss och andra mindre angenämt. Det vore därför ett tomt smicker, om vi skulle proklamera stockholmskan såsom det fullkomligaste väsen bland människor eller åtminstone skandinaver. Nej, hon är visser-

ligen ingen engel på jorden, ehuru hon ofta eger alla anlag att blifva en sådan — d. v. s. oberäk-nadt vingarne — och ehuru hon framför sina nor-diska systrar eger några företräden, hvilka tillhöra henne specifikt. Hon är en qvinna i ordets egent-ligaste bemärkelse.

Skulle vi slå oss på att vara patetiska, borde vi likna henne vid en roll eller dikt, som har så många gåtlika uppslag och hemlighetsfulla läsarter, att man kan tvista deröfver lika mycket som man tvistat om huruvida August Lindberg är en för-träfflig eller misslyckad skådespelare, August Strind-berg en ädel eller ondsint författare. Ingen har kunnat med kritikens dissekerknif fullständigt ut-tömma eller opartiskt lösa dessa båda problem. Så skall äfven vår kommentar säkerligen hvarken kunna slutbehandla eller förklara sitt ämne, och det sköna, men svåra lefvande skaldestycket skall nog efter oss egga mången kommentator till nya forskningar.

För författare kan detta endast vara en god sak. Vi hafva många konst- och literaturrecensioner af både lärde och olärde, hvilka arbetens värde icke alltid är odisputabelt och allmänhetens intresse är icke heller evigt. Men recensioner öfver stock-holmskan — de må nu föröka sig hur mycket som helst — komma nog att läsas med »god smak» och i alla händelser utfylla en lucka. Icke hvarje

natur- eller literaturhistoria kan berömma sig af att spåda fröknar — eller bastanta kökspigor genombläddra densamma för att stilla sin nyfik , ursäkta, vettgirighet. Dessa skildringar våga hoppas på det företrädet att blifva beaktade af de qvinliga läsekretsarne. Alla de fruntimmer, nåder och madamer, fröknar och jungfrur, millionärskor och pigescher, som hjälpa Labatt att utrymma hans finfina och moderata lager eller sluka romanerna från Paris och lånbiblioteket, måste på samma sätt vara ifriga efter att höra, hvad männen tänka om dem. Vår ifrigaste önskan är att kunna vara dem alla till nöjes; hvarom icke, att åtminstone väcka deras uppmärksamhet en half timme för hvarje kapitel och sysselsätta deras reflexion en lika lång tidrymd efter den första halftimmens slut.

* * *

Till den germaniska racen höra, förutom oss, holländare, engelsmän och tyskar. Men att jemföra vår stockholmska med tyskan, dertill hafva vi icke hjerta för den senares skull; vi hänvisa blott till det rika urvalet på Nationalmuseum, der man kan få en föreställning om Amsterdams skönheter under glansperioden. Att jemföra henne med engelskan är ej heller mödan värdt, af det skäl att så få komparationspunkter finnas. Alla våra läsarinnor känna för resten engelskan af Dickens

romaner och af de hundra-, nej tusentals »lady-works», som sättas i deras händer under den intressanta öfvergångstiden mellan skoltösen och salongsdamen. Das grosse Vaterland ligger oss då ojemförligt närmare.

Tyskorna tyckas icke litet lägga an på att vara qvinnor i ordets *kolossala* betydelse. En annan fråga blir, om en sådan fullhet eller embonpoint motsvarar estetikens lagar. Säkert är att stockholmskorna i den vägen aldrig ämnat eller alldeles upphört att täfla med dem. Tyskar ha velat insinuera att den förherskande magerheten vid Mälaren skulle härleda sig deraf, att man icke lefver så yppigt här som i Hamburg, Berlin och Wien, och att det myckna drickandet af det beryktade familjekaffet och spisandet af den inhemska strömmingen och potatisen icke äro egnade att befordra fettbildning. Men vi kunna alls inte medgifva detta. I Villa- och Linnéstaden, vid Drottninggatan lefver det sköna släktet af öfverklassen ju icke i små vilkor, och likväl äro de bestämdt smärtare än de sköna på Söder. Äfven på tyskorna flyga icke stekta sparfvar i munnen och vi vilja tro, att tvisten finner sin bästa förklaring i den nationelt-tyska biersejdeln.

Från de svenska landsortsfruntimmerna skiljer sig stockholmskan genom sitt bestämda sätt och fria uppträdande, liksom ville hon säga: här skall

skåpet stå! Dessa smidiga figurer, lefvande tallar, äro för öfrigt icke så lätta att beskrifva, enär det sylfidiska i deras väsen egentligen är det gemensamma grunddraget, men eljes blott få karaktärstecken kunna uppletas för alla. Hit hör en viss kosmopolitism så i i det yttre som inre. Stockholm lefver just i första skedet af den ungdomliga förtjusningen öfver att vara en verldsstad, och man kan derfor icke begära att våra Evasdöttrar skola känna någon vidare böjelse för det fosterländska, annat än när det gäller Hazellii museum. Äfven till det yttre, i toaletten och det icke alltför blonda utseendet, är hon internationel och känner sig genast hemmastadd vid kontinentens brunnsorter och förlustelsecentra. *Klassisk skönhet* eger hon emelertid icke, ty den fullständiga harmoni i anletsdrag och växt, som man får se i Italien och som förevigats af en Raphaels och Titians pensel, synes endast högst sparsamt trifvas i höga Norden.

Fåfänglighet, fåfänglighet, allt är fåfängligt! sade den vise Salomo. Hvarför skulle just stockholmskan utgöra ett undantag från regeln? Allehanda prydnader, en ny klädning, en modern hatt försätta henne i sjunde himmeln. Hon förnekar sig mången njutning blott för att kunna utsmycka sig. Vi känna unga och mindre unga damer — gamla fins det som bekant icke — hvilka pålägga sig de hårdaste försakelser, blott för att kunna

uppträda i en glänsande toilett vid en artistbal eller en X-Y-Z-ordensfest. När då herr- och damverldens blickar fulla af afund och beundran hvila på den dyrköpta drägten af spetsar, gazer och tyll, då är det skönaste ögonblicket i den beskådades lif. Men mera än af männens beundran njuter hon af qvinnornas afund.

Det kostar på oss att nödgas tillägga, att stockholmskan tyvärr saknar fantasi, d. v. s. uppfinningsförmåga i afseende på sina toiletter. Hon är en slafvinna af Paris-modet; hvarken i anordnande af kostym eller sammanställande af färger eger hon parisiskans fina smak och öfverdådiga originalitet. Det är modetidningen »Freja» eller modisten som tänker för henne. Och liksom hon — förlåt oss det hårda ordet — icke senterar hvad hon bär, så är hon äfven i sin hållning ännu något styf och konventionell. Den pikanta fascination, som utmärker t. ex. en Sarah Bernhardts toilett, får man förgäfvets söka i Stockholm. Ty talangen härför är henne icke medfödd och kan icke läras.

* * *

Men dessa brister ersättas i rikligt mått af hennes karaktärsegenskaper. »En viss värdighet, ett visst behag aflägsnar förtroligheten». Intet koketteri, intet förföriskt leende — vi tala naturligtvis blott om de anständiga fruntimren — in-

bjuda mannen att närma sig. Det nordiska blodet rinner icke passioneradt i ådrorna, stockholmskan är snarare förständig och reflekterande. Den andliga nykterhet, som karaktäriserar männen, utmärker äfven henne. Amors öfverraskningar och genistreck äro väl icke alldeles uteslutna, men de bilda blott undantag och undantagen bestyrka blott regeln. Dervid är stockholmskan dock ingalunda så pryd som Albions dotter och slår icke genast ned ögonen när saker komma på tal, som, om de än icke passa för flickskolan, likväl äro naturliga och icke anstötliga.

Trogen maka, öm moder, utgör hon mannens bättre hälft. Huru ofta har han icke hennes strama regemente att tacka för att icke hans lättsinne och slösaktiga vanor störta hushållet och affären öfver ända. Antalet af de fruntimmer, som gjort sig oberoende och genom sina händers arbete eller sina kunskaper anständigt försörja sig sjelfva, äro legio; likaså är de kvinnors antal stort, som genom flit och omtanke underhålla sin sjuklige man och hela familjen. Ser man blott hur de ofta så späda och svaga varelserna från tidigt på morgonen till sent på aftonen oafåtligt och tålmodigt sitta vid sitt arbete och huru dugtiga saker de förmå frambringa i de mångfaldigaste yrken, så måste man gifva deras moral och verk sitt varmaste erkännande. Tyvärr är kvinnans rätt och pligt till allt slags arbete ännu icke hos oss så konsekvent erkänd

som i Amerika, dock vida mer än i Tyskland. Emancipationen går endast småningom, men kanske det är bättre än att den skulle flyga framåt med ens — och draga med sig afarterna.

Stockholmskans porträtt vore icke fullständigt, om vi skulle uraktlåta att omnämna ännu ett karaktäristiskt drag. Liksom stockholmaren tycker om ett godt skämt och en »piffig» witz — låt vara äfven i Upsala- eller Göteborgskostym — så är hans Eva ej heller handfallen, utan rätt qvick och slagfärdig. Hennes sunda förnuft ersätter bristen på grundligare bildning och hennes naturliga förståndsgåfvor göra det möjligt för henne att föra salongskonversationen med skicklighet och smak. Hon har mången gång skälmen bakom örat och vet att med ett sarkastiskt *bon mot*, en träffande anmärkning upplysa eller klargöra en hel situation. Men det vore orätt att därför fränkänna henne hjerta och känsla. Hon tycker väl icke om känslsamheten, men hon kan dock gråta både åt ett teaterstycke à la Jolin och det verkliga eländet; och när det gäller att bispringa de fattige, att lindra enkors, faderlösas och öfvergifnas nöd har denna ädla samaritanska en god vilja och uthållighet, som står öfver hvarje beröm. Stockholms »välgörande fruar» äro englar, som försona oss med många missförhållanden, galenskaper och tråkigheter inom vårt samhällslif.

* * *

Om man öfversätter det latinska språket: *femina varium et mutabile est* med: qvinnan är en innehållsrik och mångskiftande varelse, så slår det in på stockholmskan. Våra läsare ha med oss i allt detta mångskiftande funnit företrädesvis en ljusbild. Men der det fins mycket ljus, der fins också mycken skugga. Det blir nu vår uppgift att efter den teoretiska analysen i allmänhet åskådliggöra genom praktiska exempel de vexlande dagrarne och skuggorna, felen och förtjensterna, att visa de egentliga *typer*, hvori stockholmskan uppträder i sin oförfalskade äkthet och ursprunglighet.

Sådana typer skådas i hyddan så väl som i palatset, i fabrikslokalen och köket så väl som i budoiren och salongen. De bära dygdens och de goda sedernas gedigna klädnad, men stoltsera äfven i lastens och syndernas glitterverk. De förena i sig qvinnans alla glänsande sidor och desslikes hennes demoniska egenskaper. Bredvid de upplyftande ljusgestalterna å ena sidan och dessa demoner å den andra synas äfven figurer, som icke tillhöra någondera kategorien, hvilka likväl dels genom sitt yrkes beskaffenhet och sätt, dels genom sitt väsens originalitet göra anspråk på högt intresse och förläna Stockholmslifvet en i mångfaldigt afseende betecknande prägel — det är genrefigurer fulla af lif och individuel existens, som locka vår lokalkänsla och hvilkas afporträt-

tering säkerligen skall blifva för litet hvar välkommen.

Då typerna rikligast förefinnas hos folket, d. v. s. underklassen, må dessa gestalter först framdragas, för att sedan lemna plats åt öfverklassens qvinnor, »de tusende» lyckans och samhällets gunstlingar.

II.

"Jungfrun".

Om allt skall gå bra här i världen, måste det finnas endrägt. Detta därför, att den ena människan icke kan undvara den andras hjälp. Mellan författare och förläggare, skådespelare och teaterdirektörer, arbetare och arbetsgifvare borde råda enighet och samverkan. Men just motsatsen inträffar. Freden mellan dessa parter liknar oftast ett vapenstillestånd och i hemlighet rustar man sig å ömse sidor för att vid första lägliga tillfälle kunna upptaga striden.

Gäller nu hvad här sagts i allmänhet, så gäller det i ännu högre grad om förhållandet mellan fruar och »jungfrur». De fruar skola sannerligen vara snart räknade, som äro fullt belåtna med sin Mari, Augusta, Johanna, Stina, Britta, Anna eller hvad de nu heta dessa köksféer och fröknar af qvasten. Och fråga vi »jungfrurna», om de äro nöjda med sina platser eller råka vi åhöra en kon-

versation mellan tjensteandarne — hvilka i de flesta fall ega en mycket ledig och lättflytande tunga — så nog få vi höra herrskapets »lof» sjungas i många tonarter. Huru mången modern son eller dotter höra vi icke sucka öfver, att de icke varit nog försigtiga »i valet af föräldrar»! På alldeles samma sätt hör man Stockholmsjungfrurnas ack och ve öfver att de icke vid valet af herrskap sett sig bättre för och att frun i huset icke förstår att rätta sig efter sina köksors och kammarpigors hugskott och egendomligheter. Det gamla ordspråket: »ingen man är stor inför sin kammar-tjenare», skulle man mycket väl kunna ändra så: »inför sin jungfru är ingen fru stor». Ty tje-narinnan, som har tillfälle att skåda sin herska-rinna i negligé, icke blott hvad beträffar toaletten, utan äfven karaktären; och som känner hennes hemligheter — hvilka kanske icke alltid tåla vid dagsljuset — förlorar begripligtvis lätt respek-ten för »nådig frun», och af bristen på respekt framqväller sedan såsom ur en grunlig källa allt sqvaller, alla tvister och alla skandaler, hvilkas skådeplats brukar vara förlagd inom husets fyra väggar — eller till och med någon gång till råd-husrätten.

En god del af skulden till det spända förhål-landet mellan herrskapet och jungfrun bär helt visst det förra. Det fins nämligen fruar som icke

kunna vänja sig att äfven hos en tjenarinna skatta människovärdet och som behandla sina knähundar vida kärleksfullare än de människor, hvilkas tjänster de ständigt taga i anspråk. Till och med inom de s. k. bildade klasserna fins det fruar, som genom sin omåttliga häftighet, sitt eviga kaxande och grälände och sitt brutala sätt förbittra de stackars flickornas lif, döda den sympati dessa kanske en gång haft för dem i hvilkas bröd de äro, och, då de sått tvedrägt, få skörda hat. De förmögna, bildade och förnämre kretsarne borde följa grundsatsen: »noblesse oblige», men det sker icke ofta. Och kanske ligger just i detta förhållande en orsak till att »jungfrun» just icke är någon älskvärd eller mönstergill representant för stockholmskan af underklassen.

Det förtjenar anmärkas att den kvinliga tjänstepersonalen inom *medeltidens* målarkonst är på ett ganska smickrande sätt representerad. Sirliga kvinliga tjänsteandar sysselsätta sig der i hvälfda kök, uppfyllda af den blankaste och kostsammaste attiralj, med förträffliga frukter, sällsynt villebråd och fina viner och öfverträffas i idealitet endast af de stolta jungfrur, som sitta med lutan på balkongen och stirra in i molnen eller mata dufvor eller låta kyssa sig af foglar eller spegla sig i metallspegeln eller kamma sitt hår eller kredensa bägaren åt riddarne eller hafva andra nyttiga medel-

tidsgöromål för sig. Och hvad det herrskapsfolk som då lefde måtte varit lyckliga och väl upp-passade! Den beklagansvärde stockholmaren i det nittonde århundradet kan deremot knappast tro sina egna öron, om han får höra talas om de nuvarande tjänstflickornas *naivitet*. De utmärka sig tvärtom för sin totala brist på naivitet. Det är otroligt huru raffinerade de blifvit. En tjänstflicka är nu — med några få berömliga undantag — redan tidigt förtrogen med alla ränker och kabaler, hemsqvaller och gatusqvaller. Är hon ung och vacker och dertill kokett, så förstår hon att draga vissa husfäder inom sitt nät, ja till och med att beherska husmodern, nämligen om hon lyckas insöfva hennes svartsjuka. Hon tager med ett ord kommandot öfver huset, och det är på långt när icke alltid som hon eger så mycken smidighet och diplomatisk takt, att hon gömmer sin jernspira under en yttre ödmjukhet. I de nygiftas hem gör hon sig redan oumbärlig för den unga frun och när familjen ökas, tyranniserar hon barnen.

Med Stockholmsbefolkningens starka tillväxt på de senare åren stiger äfven »jungfruns» betydelse. Hon vet, att herrskapen täfla om att få henne i sin tjänst, och det är merendels hon som föreskrifver villkoren och väljer hvilken familj hon skall lyckliggöra. Hon bestämmer sig dervid huf-

vudsakligen efter det minsta möjliga besväret, om det fins vattenledning eller vedbod strax till hands som befriar henne från att bära ämbaret eller veden uppför trapporna, om det fins särskild jungfrukammare, der hon kan slumra och drömma i ro och hafva sin egen toilett, om portvakten springer ärendena, så att hon sjelf slipper, om hon ostördt kan få taga upp till sig sina väninnor eller vännen från gardeskasernen och traktera dem med herrskapets bästa kaffe o. s. v. Emellan fruns och hennes klädedrägt är det föga skilnad, hon skulle ej vilja sticka näsan utom dörren i sjalett, utan hon måste hafva hatt för säsongen med blommor, ax och plymer och anser sig berättigad att af främlingen tilltalas med frökentiteln. Och märkvärdigt är det att se, huru hastigt hon aflägger de rustika vanorna från Getapulien och Roslagen, för att i sin tur spela dame, vifta med parasollen, gå på teatern och låta bjuda sig på ordensbaler med ty åtföljande konversation och kurtis. Snart är den tarfliga hembygden förgäten, och skulle hon någon gång komma dit på besök, så låtsas hon icke längre komma ihåg namnet på sina förra läskamrater och favorithusdjur.

Man kan numera icke finna en Stockholmsjungfru utan sitt anhang af bekanta. De tillhöra dels det qvinliga, dels det manliga släktet. De förra representeras af kamraterna i samma hus

från botten till vindsvåningen. Med dem utbyter hon i trapporna, i köket eller på gården idéer och tankar, resonerar öfver de resp. herrskapens fel och förtjenster och rådgör om toaletten eller utflykter till Djurgårdstivoli eller Hagaparken. De senare representeras af de tillfälliga friarne och fästmannen för »säsongen». Ty äfven fästmannen innehar ingen säker plats i hennes bevägenhet, utan hon följer helst i sina kärleksaffärer det kända ordspråket: ombyte förnöjer. Men i alla händelser måste det vara »en gentil karl» förstås, helst en i uniform eller åtminstone med hatt, käpp och blomma i knapphålet under söndagspromenaden. Inför denne Adonis bleknar minnet af den trogne Petter i hembygden; vi erinra oss, att Ernst Lundqvist skrifvit en liten nätt studie i brefform häröfver, d. v. s. öfver den landtliga och stockholmska kärlekens metamorfos hos »jungfrun». Från den gamla Ladugårdslandsteaterns repertoire känna vi till tjänstflickan, som trakterar sin fästman-korporalen med stek och porter från herrskapets visthus och den näbbiga kammarsnärtan, som slår sonen i huset på fingrarne med damborsten, därför att han stulit en liten kyss af henne.

Trots den hyggligaste och försigtigaste behandling och trots alla lönetillägg och »naturaförmaner» uppsäga pigescherna ofta sin tjänst under de obetydligaste och frivolaste förevändningar och

befinna sig emellanåt på fullt nomadisk och ambulatörisk fot. De bidraga träget till Dagbladets spaltfyllnad och dess aktieegares höga dividender och ses ofta gå ut och in på annonskontoren. »Jungfrun» är med detta frihetsinne i hjertat naturligtvis mycket lättretlig. En förebrående blick af frun, en ironisk anmärkning af herrn, fästmannens flyttning till ett nytt kvarter eller det alltför långa afståndet till hans kasern äro tillräckliga för att bringa hennes begär efter ombyte till handling. Om herrskapet dröjer att villfara hennes önskan, förfogar hon öfver en tillräcklig arsenal för att kunna tvinga det dertill. Hon saltar soppan i köket ända till halsbränna, herrns böcker och papper kastar hon om hvarann, tallrikar och koppar slår hon af ovårdsamhet i tusen bitar, gassen låter hon strömma ut i rummen, hon ger snäsiga svar, och när intet annat hjälper — kommer hon inte hem om natten. Man är nödsakad att låta henne flytta.

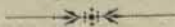
En särskild »industri» har på senare tider hos oss uppstått, som mycket gynnar denna omvexlingsepideemi. *Platsanskaffningsbyråerna* hafva minnsann icke för godt rykte om sig. Der tillverkas glänsande betyg och rekommendationer, der behandlas den som söker tjenare och den som söker tjänst lika »affärsmessigt», byråns eget arvode är och förblir hufvudsaken. Fruarne äro glada att

finna en ersättning för den flicka som förlupit dem och flickan är glad att finna ett logis hos någon fru, då sparslantarna tagit slut, ingendera är kin kig eller anspråksfull. Men detta är blott »en ögonblickets situation.» Knappt är förlägenheten glömd — och den glöms på några dagar — så återtager naturen sin rätt; huskriget begynner och efter ett par månaders ständigt stigande bitterhet åtskiljes man för femtionde gången för att genom lefva samma illusioner och deras bittra upplösning.

Vi ha talat om tillverkade betyg. Dermed menas det handlingssätt, att en mängd familjer af blödighet mot henne eller skygghet för polisen skriva en attest åt sin tjenstflicka, som icke precist är anolog med sanningen. Huru många långa fingrar få ej det vitsordet, att de befunnits »trogna och ärliga», huru många Xantippor vitsordet: »viliga» och huru många sjuosofverskor vitsordet: »flitiga!» Denna samhällshumbug — om man ej vill beteckna den rent af som en samhällslögn — har dragit med sig mycket ondt öfver hushålls- och familjelifvet och håller tjenarskapets kräftska da fortfarande öppen. Om blott arbetsgifvarne egde mod till att hänsynslöst säga sanningen, ingenting mer och ingenting mindre, och i tjenstebetygen afgifva ett osminkadt *testimonium*, så skulle den nu så argt bristande soliditeten inom kort återvinnas och det stora ofoget på nämnda område försvinna

som en rök. Men tyvärr är en själfständig och konsekvent mening nu för tiden en sällsynt vara och samhället borde icke beklaga sig öfver att det piskas af ett gissel, som det själf hjälper till att bereda åt sig.

Men har herrskapet den lyckan att ega en god och oförderfvad tjänstflicka, hvilken hederskänsla icke blifvit förstörd, som visar blygsamhet, respekt och tillgifvenhet, då måste man äfven behandla henne derefter och genom kärleksfullhet och rättvisa söka fästa henne vid sig. Sådana tjänarinnor äro icke blott en vinst, utan äfven en prydnad för hushållet och hemmet, och det saknar icke sin sanning att man kan bedöma själfva familjens karaktär efter den tjenarepersonal, som passar upp på den samma.

III

"Värdshusflickan."

L^yckliga Stockholm! du är icke allenast det äro-rika Sveriges hufvudstad, utan äfven punschens (och gratismusikens). Med all aktning för den upsaliensiska sötpunschen med dess i literärt och oratoriskt hänseende viktiga följder, så måste man dock medgifva att hufvudstadsvaran i fråga om etiketternas mängd och elegans, beredningens mångsidighet och den ofta »underbara» aromen afgjort tager försteget. Främlingarne råka icke allenast i beundran öfver vår stads vackra läge vid de många vattnen, utan desslikes i förvåning öfver vår stads »klingande» nöjen med tillhjälp af den patriotiska nektarn, och det är fråga om huruvida icke Stockholm öfverglänsar både den glada staden vid den blå Donau, der man roar sig mest, München der man dricker mest och Paris, der man förstör pengar mest — naturligtvis allt relativt

taget. Den andel punschen har härutinnan är helt enkelt oberäknelig — vi vilja icke nämna konjakken, enär den är utländsk vara, icke åtnjuter god renommé och hufvudsakligen fullföljer ett medicinskt syfte, det att upphäfvä eller framkalla magplågor.

De Stockholmska restauranternas antal äro legio. Naturligtvis äro de här som annorstädes hvarandra olika till rang, utseende och anspråk; somliga äro gyllene eller åtminstone förgyllda med mosaikgolf, andra äro ohyflade och sotiga med sand eller granris på golvet. Somliga äro lands-, vi hade så när sagt verldsberömda, andra lika okända som ett rekryt- eller trosskusnummer för den kommenderande generalen. En egenskap faller genast i ögonen: den qvinliga serveringspersonalen försvinner alltmära på de bättre ställena, och egendomligt nog sker detta försvinnande af de serverande qvinnorna i lika proportion med ökandet af de qvinnoantal, som låta sig der serveras.

Stockholm blir storstad. En följd häraf är att damer af verld — fullkomlig helverld — kunna besöka schweitzerjer, ännu med kavaljer som »förkläde», men det dröjer nog inte så länge, innan de våga gå dit ensamma. Men en annan följd är också att Hebe ersättes af Ganymedes, en revolution i våra vanor som vi för vår del icke kunna fullt sentera, men saken måtte väl ha skäl för sig, eftersom »fackmännen» och »faktidningarna» så

ifrigt förorda den. Samtidigt förbleknar den äkt-stockholmska kurtisen på schweizerierna för att koncentrera hela sin tidspillan och tjuskraft inom cigarrbodarne, der Hebe herskar oinskränkt.

Men ännu äro icke de qvinliga traditionerna fullständigt slut. Heberna förekomma ännu på de landligare utvårdshusen, inom staden der serveringen försiggår sällskapsvis i enskilda rum och på andra offentliga ställen; vidare på hela massan af bierkaféer, slutligen på bolagskrogarne. Då de sistnämnda uppgå till ett antal af 69 och kaffe- och öl-restaurationerna till hardt när femhundra, utgöra qvinnorna ännu pluraliteten, men det visar sig också, att »skapelsens krona» blifvit så småningom degraderad från värdshuslifvets tinnar till dess simplare och bredare lager, från sedlarnes konsumtionscentra till kopparslantarnes.

* * *

Den stockholmska värdshusflickan är visst icke alltid stockholmska. Det är snarare äfven här samma regel som inom öfriga klasser, att de i landsorten födda utgöra majoriteten. Man märker det lätt på dialekten och det är ett särskildt nöje för hufvudstadsbon och ett särskildt behag hos flickan sjelf, när det svenska språket sålunda bryter sin enformighet och i olika modifikationer vibrerar öf-

ver sköna qvinnoläppar. Ett förgånget slägte visste entusiasmera sig för den »sköna dalkullan», »den täcka blekingskan», ja det har äfven existerat »en andalusiska», ännu omgifven af minnets aftonrodnad, och de finnas nog äfven nu, både substantivet, och adjektivet, ehuru man numera med den stigande kulturen och »gentilessen» är diskret nog att icke utmärka några vissa med dessa epitet. Vi tro ej heller att vederbörande skulle känna sig smickrade af att så der erinras om sin hembygd; att vara »skön» och »täck» skulle kanske mottagas, men icke att vara dalkulla och blekingska, sedan man blifvit stockholmska. Ty det är visst och sant att metamorfosen härvidlag försiggår hastigt och oinskränkt. Det dröjer ej mången vecka innan »flickan från landet» utbytt sin sjalett och hemväfda klädning, sina lantliga fasoner och uppriktiga umgängesgåfvor mot den mest fulländade hufvudstadstoilett, den största kurtisvana och det der uppmuntrande leendet för alla och för ingen, som någonsin karakteriserat damen bakom disken i sin pryddo.

Den stockholmska värdshusflickan skiljer sig väsentligen från »jungfrun». Ej blott hvad snyggheten beträffar och toilett, hvilken är beräknad att »tjusa karlarne» för hvarje dag, icke endast om söndagarne. Man kan till och med säga att inga äro mera slafvinnor under modet än just

vårdshusflickorna och att de i drägtens »presentabla skick» öfverglänsa ett annat feminint utställningsföremål, bodmamsellen. Modedockan är vida oftare att söka i schweizeriet än i boudoiren och i svaghet för extravagant klädsel likna de den parisiska demi-monden, på hvars högsta trappsteg de stå — naturligtvis med bortseende från den ofvannämndas moraliska kännetecken.

Vårdshusflickans anspråk på kärleken är vida högre än jungfruns, som svänger damviskan eller kökskastrullen; *hon* ryggar icke tillbaka för något smicker, van som hon är att lefva i en ständig, både andlig och lekamlig sötsaksatmosfer, och de kavaljerer, med hvilka hon för det lilla eller det stora kurtiskriget, äro sprättiga löjtnanter, stiliga häradshöfdingar och unga affärsmän med parisiska löskragar och välförsedda plånböcker.

Visserligen kan man icke påstå att vår Hanna eller Mina eller Lisen eller Kiki eller Josephine — idel »artistnamn» som man ser — äro oskuldfulla vestaler, som vårda en evig och en helig eld, omgärdade af den offentliga och enskilda aktningens noli me tangere. Men icke heller får man föreställa sig dem som en förkrossad Magdalena eller oförsynt Phryne, de der kastat framtidsperspektivet alldeles öfver bord. Medelvägen är bäst, heter det, vi mena naturligtvis här medelomdömet. Lifvets trappsteg äro vanskliga att beträda, som-